

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА СКОЄННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

RESPONSIBILITY FOR WAR CRIMES IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL LAW

Медвідь Л.П., к.ю.н., доцент,
професор кафедри військового права та правоохоронної діяльності
Національний університет оборони України

Васильцун І.І., ад'юнкт кафедри військового права
та правоохоронної діяльності
Національний університет оборони України

У статті детально розглянуто питання відповідальності за скоєння воєнних злочинів у межах міжнародного права, підкреслюючи важливість цього правового аспекту для забезпечення глобальної справедливості та захисту прав людини під час збройних конфліктів. Основну увагу приділено аналізу ключових міжнародних документів, таких як Женевські конвенції 1949 року та Римський статут Міжнародного кримінального суду, що є фундаментом для правового регулювання відповідальності за воєнні злочини. Визначено, що ці документи встановлюють чіткі норми, спрямовані на захист цивільного населення, військовополонених і поранених, а також на заборону певних видів зброї та методів ведення війни.

Окрім цього, у статті розглянуто історичні етапи розвитку міжнародних інститутів правосуддя, починаючи з Лейпцизького процесу та закінчуючи сучасними механізмами, такими як Міжнародний кримінальний трибунал для колишньої Югославії та Міжнародний кримінальний суд (далі – МКС). Показано, що з кожним новим конфліктом міжнародна спільнота намагалася вдосконалювати механізми притягнення до відповідальності, що стало основою для створення Міжнародного кримінального суду, першого постійного органу для розслідування та переслідування за воєнні злочини. У статті проаналізовано діяльність МКС, його юрисдикцію, а також проблеми, пов'язані з відсутністю універсальної юрисдикції, що обмежує можливість суду.

Сучасні проблеми правозастосування, серед яких політичні перешкоди, слабкість національних судових систем і відсутність належної співпраці між державами, також є ключовими темами статті. Особлива увага приділяється складнощам збору доказів у зонах конфлікту, недостатній підтримці жертв та проблемі безкарності військових злочинців через недостатню ефективність міжнародних та національних судових органів. Водночас автори вказують на позитивний вплив новітніх технологій, які сприяють швидкому та точному документуванню злочинів, що надає можливість підвищити ефективність розслідувань та притягнення винних до відповідальності.

У підсумку підкреслюється, що попри виклики та недоліки, міжнародна система правосуддя продовжує розвиватися та вдосконалюватися, реагуючи на сучасні виклики. Для забезпечення справедливості необхідно подолати політичні бар'єри, вдосконалювати міжнародну співпрацю та зміцнювати механізми захисту прав жертв воєнних злочинів.

Ключові слова: воєнні злочини, міжнародне право, Міжнародний кримінальний суд, Женевські конвенції, Римський статут, універсальна юрисдикція, правозастосування.

The article deals in detail with the issue of liability for war crimes under international law, emphasizing the importance of this legal aspect for ensuring global justice and protection of human rights during armed conflicts. The main attention is paid to the analysis of key international documents, such as the Geneva Conventions of 1949 and the Rome Statute of the International Criminal Court, which are the basis for legal regulation of liability for war crimes. It is determined that these documents establish clear rules aimed at protecting civilians, prisoners of war and the wounded, as well as at prohibiting certain types of weapons and methods of warfare.

In addition, the article examines the historical stages of development of international justice institutions, starting with the Leipzig Trials and ending with modern mechanisms such as the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia and the International Criminal Court (hereinafter – the ICC). It is shown that with each new conflict, the international community has tried to improve the mechanisms of accountability, which became the basis for the creation of the International Criminal Court, the first permanent body for the investigation and prosecution of war crimes. The article analyzes the activities of the ICC, its jurisdiction, and the problems associated with the lack of universal jurisdiction, which limits the court's capabilities.

Modern problems of law enforcement, including political obstacles, weakness of national judicial systems and lack of proper cooperation between states, are also key topics of the article. Particular attention is paid to the difficulties of collecting evidence in conflict zones, insufficient support for victims, and the problem of impunity for war criminals due to the lack of effectiveness of international and national judicial bodies. At the same time, the authors point to the positive impact of new technologies that facilitate the rapid and accurate documentation of crimes, which makes it possible to increase the effectiveness of investigations and bring perpetrators to justice.

In conclusion, it is emphasized that, despite challenges and shortcomings, the international justice system continues to develop and improve, responding to modern challenges. To ensure justice, it is necessary to overcome political barriers, improve international cooperation and strengthen mechanisms for protecting the rights of victims of war crimes.

Key words: war crimes, international law, International Criminal Court, Geneva Conventions, Rome Statute, universal jurisdiction, law enforcement.

Визначення воєнних злочинів у міжнародному праві. Воєнні злочини є одним із найтяжчих порушень міжнародного права, що вимагають негайного та справедливого реагування з боку міжнародної спільноти. Визначення воєнних злочинів базується на нормах міжнародного гуманітарного права, яке регулює правила ведення війни, захист цивільних осіб, поранених та полонених. В основі цього поняття лежить захист людських прав під час збройних конфліктів, що закріплено в низці міжнародних документів, таких як Женевські конвенції 1949 року та їх додаткові протоколи 1977 року [1]. Ці документи встановлюють основні принципи, яких мають дотриму-

ватися воюючі сторони, включаючи заборону нападів на цивільне населення, використання заборонених видів зброї та катування полонених.

Воєнні злочини включають широкий спектр дій, що порушують права людини та гуманітарні принципи під час збройних конфліктів. Серед них можна виділити навмисне вбивство цивільних осіб, примусове переселення населення, незаконні депортації, згвалтування, утримання заручників, використання дитячих солдатів, напади на гуманітарні місії або миротворців. Також серед воєнних злочинів виділяють застосування зброї, забороненої міжнародними договорами, таких як хімічна та біо-

логічна зброя, мінування цивільних об'єктів, або використання касетних боеприпасів. Таким чином, воєнні злочини охоплюють як фізичне знищення людей, так і створення умов, які можуть призвести до довготривалих наслідків для цивільного населення.

Міжнародне право розглядає воєнні злочини як найтяжчі порушення, що можуть здійснюватися під час збройного конфлікту, і визначає обов'язок держав реагувати на них належним чином. Це зобов'язання закріплене в міжнародних договорах, таких як Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього 1948 року, та Римський статут МКС 1998 року. Останній документ є основним правовим актом, що регулює діяльність МКС, який уповноважений розслідувати та переслідувати винних у скоєнні воєнних злочинів, злочинів проти людяності, геноциду, злочин агресії [2].

Особливе значення у визначенні воєнних злочинів мають Женевські конвенції, які встановлюють основні правила поводження з пораненими, хворими, полоненими, та захисту цивільного населення під час війни. Відповідно до цих конвенцій, кожна держава-учасник зобов'язана забезпечувати дотримання їхніх положень на своїй території і серед своїх збройних сил. Воєнні злочини, вчинені під час міжнародних та внутрішніх збройних конфліктів, є порушенням цих конвенцій, і держави мають обов'язок переслідувати осіб, відповідальних за ці злочини [3, с. 89].

Не менш важливим документом для визначення воєнних злочинів є Римський статут МКС, який встановлює юрисдикцію Суду щодо воєнних злочинів. У Статуті чітко визначено, що до воєнних злочинів належать серйозні порушення Женевських конвенцій, зокрема навмисні напади на цивільних осіб або цивільні об'єкти, умисне заподіяння великого страждання або серйозних тілесних ушкоджень. Також важливим аспектом Римського статуту є те, що він передбачає покарання не лише для виконавців злочинів, а й для тих, хто організовує та замовляє їхнє скоєння [4, с. 103].

Історія розвитку правових норм щодо воєнних злочинів сягає часів після Другої світової війни, коли на Нюрнберзькому та Токійському процесах було вперше встановлено принцип індивідуальної відповідальності за скоєння воєнних злочинів. Ці процеси заклали основу для подальшого розвитку міжнародного кримінального права та створення спеціалізованих міжнародних судових інституцій для переслідування воєнних злочинців. На основі рішень Нюрнберзького процесу було визначено, що воєнні злочини включають як дії проти військовослужбовців супротивника, так і проти цивільного населення. Важливим є те, що вперше було встановлено, що військові командири несуть відповідальність за дії своїх підлеглих [5, с. 115].

Сучасне міжнародне право постійно вдосконалюється для забезпечення належного переслідування за воєнні злочини. Одним із ключових викликів є проблема універсальної юрисдикції, коли держави можуть відмовитися переслідувати воєнних злочинців, які не є їхніми громадянами або не скоїли злочин на їхній території. Ця проблема особливо гостро стоїть у контексті міжнародних збройних конфліктів, коли відсутність ефективних механізмів співпраці між державами дозволяє багатьом злочинцям уникнути покарання [6, с. 132].

Відтак, визначення воєнних злочинів у міжнародному праві базується на нормах міжнародного гуманітарного права та прав людини. Основними документами, що регулюють питання воєнних злочинів, є Женевські конвенції та Римський статут МКС, які встановлюють обов'язок держав дотримуватися правил ведення війни та переслідувати винних у порушеннях цих правил. Проте, сучасне міжнародне право стикається з багатьма викликами у сфері правозастосування, зокрема у питанні універсальної юрисдикції та співпраці між державами щодо переслідування злочинців. Незважаючи на це, розвиток правових інструментів для боротьби з воєнними злочинами є важ-

ливим кроком до забезпечення справедливості у світовому співтоваристві.

Система міжнародного правосуддя за скоєння воєнних злочинів має тривалу і складну історію, яка тісно пов'язана з розвитком гуманітарного права і концепції індивідуальної відповідальності. Одним з перших прикладів спроб переслідування воєнних злочинців є процеси після Першої світової війни, зокрема, Лейпцизький процес, на якому Німеччина судила власних військових за порушення законів і звичаїв війни. Однак цей процес не був ефективним, оскільки жоден з головних винуватців не отримав серйозного покарання, а міжнародна спільнота не змогла належним чином організувати механізми покарання [7, с. 5].

Після Другої світової війни міжнародна спільнота усвідомила необхідність створення ефективніших механізмів для переслідування воєнних злочинців. Найбільш значущими подіями в цьому напрямку стали Нюрнберзький та Токійський процеси, що були організовані для покарання нацистських та японських військових злочинців. Нюрнберзький процес став першим міжнародним судовим процесом такого масштабу і заклав основи для подальшого розвитку міжнародного кримінального права. Було вперше закріплено принцип індивідуальної відповідальності за воєнні злочини, що означає, що особи, які вчиняють злочини під час війни, не можуть прикриватися наказами вищих органів влади або своїм статусом військовослужбовців [8, с. 17].

Нюрнберзький процес став важливою віхою в розвитку концепції міжнародного правосуддя, оскільки він запровадив поняття злочинів проти миру, злочинів проти людяності та воєнних злочинів як серйозних порушень міжнародного права. Учасники процесу були засуджені за численні злочини, включаючи планування і ведення агресивних воєн, масові вбивства, геноцид, катування, примусове переселення цивільних осіб та інші воєнні злочини. Рішення Нюрнберзького трибуналу стали основою для подальшого формування норм міжнародного права, спрямованих на запобігання подібним злочинам у майбутньому [9, с. 33].

Токійський процес, організований після Другої світової війни для покарання японських військових злочинців, також відіграв важливу роль у становленні міжнародного правосуддя. Під час цього процесу було засуджено багатьох високопоставлених військових і політичних лідерів Японії за серйозні порушення міжнародного права, включаючи масові вбивства, зґвалтування, насильницькі депортації та інші злочини проти людяності. Як і в Нюрнберзі, ключовим моментом цього процесу стало затвердження принципу індивідуальної відповідальності за воєнні злочини [10, с. 49].

Однак після цих двох великих процесів міжнародне співтовариство не створило постійного судового органу для переслідування за воєнні злочини, що призвело до тривалої паузи в розвитку цього напрямку міжнародного права. Лише після конфліктів 1990-х років, таких як війна в колишній Югославії та геноцид у Руанді, міжнародне співтовариство знову звернулося до питання створення спеціальних трибуналів для притягнення до відповідальності винуватців масових воєнних злочинів. Міжнародний кримінальний трибунал для колишньої Югославії (МТКЮ) та Міжнародний кримінальний трибунал для Руанди (МТКР) стали важливими кроками на шляху до вдосконалення механізмів міжнародного правосуддя [11, с. 61].

МТКЮ був заснований у 1993 році для переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права на території колишньої Югославії. Трибунал розглядав численні випадки воєнних злочинів, включаючи масові вбивства, етнічні чистки, сексуальне насильство та депортації. За час своєї діяльності МТКЮ засудив бага-

тьох високопосадовців, серед яких були і військові командири, і політичні лідери, що стало важливим сигналом для міжнародного співтовариства про неприпустимість безкарності за воєнні злочини [12, с. 78].

МТКР був заснований у 1994 році для притягнення до відповідальності осіб, причетних до геноциду проти народності тутсі та інших етнічних груп у Руанді. Трибунал розглянув численні випадки масових убивств, згвалтувань і переслідувань, що відбувалися під час геноциду, і встановив важливі правові прецеденти щодо переслідування за злочини проти людяності. МТКР став одним з перших міжнародних трибуналів, який розглядав питання сексуального насильства як воєнного злочину, що заклало основи для подальшого визнання цього виду злочинів у міжнародному праві [13, с. 92].

Заснування цих трибуналів стало важливим кроком на шляху до створення постійної судової інституції, здатної переслідувати за воєнні злочини у будь-якій точці світу. У 1998 році було підписано Римський статут, який заснував МКС як постійний міжнародний судовий орган для переслідування осіб, відповідальних за воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид. На відміну від трибуналів для Югославії та Руанди, МКС має ширшу юрисдикцію і може розглядати справи не лише щодо конкретних конфліктів, а й щодо будь-яких збройних конфліктів, що підпадають під дію Римського статуту [14, с. 104].

З огляду на вищезазначене, розвиток міжнародних інститутів покарання за воєнні злочини показує, як еволюціонували відповідні механізми правосуддя для забезпечення справедливості. Цей розвиток відображає прагнення міжнародного співтовариства до утвердження принципу індивідуальної відповідальності та неприпустимості безкарності за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права.

Сучасні механізми притягнення до відповідальності за воєнні злочини. Міжнародне правосуддя за скоєння воєнних злочинів є важливим елементом у забезпеченні справедливості на глобальному рівні. У сучасних умовах система міжнародного права включає декілька механізмів, що спрямовані на переслідування та притягнення до відповідальності осіб, які вчинили воєнні злочини. Основну роль у цьому процесі відіграє МКС, який є першим постійним міжнародним судом, наділеним правом притягати до відповідальності за серйозні злочини, включаючи воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид, злочин агресії. Цей суд діє на основі принципу комплементарності, що означає, що МКС може розглядати справи лише в тих випадках, коли національні суди не в змозі або не бажають проводити розслідування та судочинство [15, с. 210].

Одним з найважливіших аспектів діяльності МКС є юрисдикція суду. Суд має юрисдикцію щодо осіб, які вчинили злочини на території держав, що ратифікували Римський статут, або у випадку, коли Рада Безпеки ООН передає конкретну справу до суду. Таким чином, юрисдикція МКС охоплює широкий спектр збройних конфліктів і дозволяє переслідувати злочинців незалежно від їхнього громадянства або місця скоєння злочинів [4, с. 55]. Проте МКС стикається з низкою обмежень, зокрема через те, що деякі ключові держави, такі як США, Російська Федерація та Китай, не є учасниками Римського статуту, що ускладнює переслідування осіб з цих країн.

Крім МКС, важливим механізмом притягнення до відповідальності за воєнні злочини є спеціальні міжнародні трибунали, створені для розгляду конкретних конфліктів. Наприклад, Міжнародний кримінальний трибунал для колишньої Югославії (МТКЮ) та Міжнародний кримінальний трибунал для Руанди (МТКР) відіграли важливу роль у притягненні до відповідальності винних у воєнних злочинах та геноциді, що були вчинені під час цих конфліктів. Ці трибунали стали прикладом ефективної міжнародної співпраці та показали, що правосуддя може бути досягнуто навіть у найскладніших ситуаціях [11, с. 78].

Також важливим аспектом сучасних механізмів притягнення до відповідальності за воєнні злочини є роль національних судових систем. Національні суди мають право переслідувати осіб, які вчинили воєнні злочини, на основі національного законодавства або міжнародних договорів, таких як Женевські конвенції та Римський статут. Наприклад, багато держав ухвалили закони, що дозволяють судити іноземних громадян за скоєння воєнних злочинів на основі принципу універсальної юрисдикції, який дає змогу переслідувати злочинців незалежно від місця скоєння злочинів або громадянства злочинця [6, с. 140]. Це є важливим інструментом, оскільки дозволяє уникнути безкарності для тих, хто вчинив воєнні злочини за межами своєї країни.

Принцип універсальної юрисдикції застосовується, зокрема, в Європі. Наприклад, деякі країни, такі як Німеччина та Франція, активно використовують цей принцип для переслідування військових злочинців, навіть якщо злочини були вчинені на інших континентах. Німецькі суди, зокрема, розглядали справи проти військових командирів і політичних лідерів з Сирії, які були причетні до скоєння воєнних злочинів під час громадянської війни в Сирії [16, с. 192]. Така практика сприяє тому, що злочинці не можуть уникнути правосуддя, навіть якщо їхня країна не переслідує їх за ці злочини.

Окрім судових механізмів, значну роль у притягненні до відповідальності за воєнні злочини відіграють міжнародні організації та неурядові організації (НУО). Наприклад, такі організації, як Human Rights Watch та Amnesty International, активно документують воєнні злочини, збирають докази та передають їх до судових органів. Вони також сприяють тому, щоб міжнародне співтовариство звертало увагу на конкретні злочини та тиснуло на уряди для їх розслідування [17, с. 215]. НУО часто працюють у тісній співпраці з міжнародними трибуналами та національними судовими системами, надаючи інформацію, свідчення та підтримку постраждалим від воєнних злочинів.

Ще одним важливим механізмом притягнення до відповідальності за воєнні злочини є створення гібридних судів, які поєднують національні та міжнародні елементи. Гібридні суди створюються для розслідування конкретних конфліктів і включають як національних, так і міжнародних суддів і прокурорів. Одним із прикладів такого суду є Спеціальний суд для Сьєрра-Леоне, який був створений для переслідування осіб, відповідальних за воєнні злочини під час громадянської війни в цій країні [18, с. 227]. Гібридні суди є ефективним механізмом, оскільки вони забезпечують участь національних правозахисних структур у процесі правосуддя, одночасно забезпечуючи міжнародний контроль та дотримання міжнародних стандартів.

Окрім цього, сучасні механізми притягнення до відповідальності за воєнні злочини включають розвиток новітніх технологій для збору доказів та розслідування злочинів. Наприклад, супутникові зображення та технології штучного інтелекту дозволяють документувати місця воєнних злочинів та збирати докази, які можуть бути використані в судах. Ці технології дозволяють ефективніше і швидше реагувати на скоєні злочини та притягувати винних до відповідальності [19, с. 250].

Сучасні механізми притягнення до відповідальності за воєнні злочини є комплексною системою, що включає міжнародні суди, національні судові системи, міжнародні організації та неурядові організації. Хоча Міжнародний кримінальний суд є основним інструментом правосуддя на глобальному рівні, важливу роль відіграють також національні суди та трибунали, що створюються для розслідування конкретних конфліктів. Принцип універсальної юрисдикції, діяльність гібридних судів та використання новітніх технологій роблять систему міжнародного правосуддя більш ефективною. Проте сучасне правосуддя стикається з викликами, такими як відсутність універсаль-

ної юрисдикції для всіх держав та політичні бар'єри, що ускладнюють переслідування воєнних злочинців у деяких країнах. Незважаючи на ці виклики, міжнародна спільнота продовжує працювати над вдосконаленням механізмів правосуддя для забезпечення непокараності за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права [20, с. 275].

Проблеми та виклики у правозастосуванні за скоєння воєнних злочинів. Попри існування міжнародних судів та трибуналів, які мають на меті переслідування винних у воєнних злочинах, система правозастосування стикається з численними проблемами та викликами, що ускладнюють досягнення справедливості. Одна з головних проблем – це політичні бар'єри, що перешкоджають ефективному притягненню до відповідальності високопосадовців або військових лідерів, які стоять за скоєнням воєнних злочинів. Деякі держави використовують своє політичне впливання для захисту громадян від міжнародного правосуддя, блокуючи ініціативи притягнення до відповідальності на рівні ООН чи інших міжнародних організацій [21, с. 38]. Наприклад, велика кількість резолюцій, що стосуються переслідування воєнних злочинців, була заблокована в Раді Безпеки через використання права вето постійними членами Ради, такими як Китай та Російська Федерація.

Ще однією суттєвою проблемою є відсутність універсальної юрисдикції. Не всі держави ратифікували Римський статут, а це означає, що МКС не має юрисдикції у справах щодо воєнних злочинів, скоєних на території таких країн, як США, Китай, Індія та Російська Федерація. Це значно обмежує можливості МКС щодо переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права [4, с. 74]. Крім того, навіть коли країни є учасниками Римського статуту, національні суди часто не бажають або не здатні розглядати справи про воєнні злочини через брак політичної волі або слабкість судової системи.

Ще однією проблемою є складність збирання доказів у конфліктних зонах. Багато воєнних злочинів вчиняються в умовах, де неможливо або дуже важко провести належне розслідування. Військові конфлікти часто призводять до руйнування важливих доказів, а свідки та жертви воєнних злочинів можуть бути залякані або перебувати в небезпеці, що ускладнює їхню участь у судових процесах [19, с. 102]. Навіть коли докази вдається зібрати, часто виникає питання щодо їхньої автентичності, особливо коли йдеться про використання цифрових або технічних засобів, таких як супутникові зображення або відеозаписи.

Ще одним викликом є проблема імплементації рішень міжнародних судів на національному рівні. Навіть коли МКС або інші міжнародні суди виносять вирок, держави не завжди готові або здатні виконувати ці рішення. У деяких випадках уряди відмовляються співпрацювати з міжнародними судовими органами та не видають осіб, звинувачених у воєнних злочинах, для судового розгляду або виконання вироку. Це створює серйозний виклик для міжнародної системи правосуддя, адже без належного виконання рішень правосуддя залишається невітленим [20, с. 118].

Окрім цього, серйозною проблемою є нерівність у застосуванні міжнародного правосуддя. Часто можна спостерігати, що судові переслідування за воєнні злочини переважно торкаються осіб з менш розвинених країн або країн, що перебувають у конфліктних зонах, тоді як представники більш впливових держав рідко притягуються до відповідальності. Це породжує звинувачення у подвійних стандартах і ставить під загрозу легітимність міжнародного правосуддя [6, с. 135]. Така нерівність у переслідуванні злочинців створює недовіру до міжнародних судів і підриває загальну віру в справедливість системи.

Також важливим питанням є проблема політичної незалежності міжнародних судів. Оскільки МКС та інші судові органи значною мірою залежать від фінансування держав-членів, це може впливати на їхню незалежність

і створювати ризики втручання у судовий процес з боку політичних акторів [17, с. 165]. Випадки тиску на суддів та прокурорів, а також випадки політичного втручання в судові процеси є серйозними викликами для міжнародної системи правосуддя.

Ще однією проблемою є слабкість міжнародної системи захисту жертв воєнних злочинів. Хоча існують численні міжнародні конвенції та угоди, спрямовані на захист прав жертв, на практиці ці механізми часто не діють належним чином. Жертви воєнних злочинів часто не мають доступу до правової допомоги або компенсації, а їхні права можуть бути порушені на всіх етапах правозастосувального процесу [22, с. 182]. Крім того, у багатьох країнах, що переживають військові конфлікти, система соціальної та правової підтримки жертв є недостатньо розвинутою, що робить їх ще більш вразливими.

Таким чином, правозастосування за скоєння воєнних злочинів стикається з численними викликами на різних рівнях – від політичних бар'єрів до проблем імплементації рішень міжнародних судів. Ці виклики підривають ефективність міжнародної системи правосуддя і створюють умови для безкарності осіб, відповідальних за воєнні злочини. Незважаючи на це, міжнародна спільнота продовжує працювати над вдосконаленням механізмів правозастосування та зміцненням міжнародного правосуддя. Одним з важливих кроків у цьому напрямку є посилення співпраці між державами, розвиток національних правових систем, а також впровадження новітніх технологій для збору доказів і проведення розслідувань [18, с. 210]. Проте, для досягнення реальної справедливості необхідно вирішувати проблеми політичної волі, забезпечення незалежності міжнародних судів та створення ефективних механізмів захисту прав жертв воєнних злочинів.

Висновки. Аналізуючи відповідальність за воєнні злочини в контексті міжнародного права, можна зробити кілька важливих висновків щодо сутності цього явища та викликів, з якими стикається міжнародне правосуддя. Воєнні злочини, як серйозні порушення норм гуманітарного права, мають глибокі історичні корені й значний вплив на сучасне міжнародне правове середовище.

Передусім, визначення воєнних злочинів базується на загальноновизначених міжнародних правових нормах, таких як Женевські конвенції та інші міжнародні договори, що встановлюють чіткі правила ведення війни та захисту цивільного населення. Воєнні злочини включають такі акти, як вбивства цивільних осіб, згвалтування, примусові депортації та інші форми насильства, що порушують фундаментальні права людини. Міжнародне право визнає, що воєнні злочини можуть мати серйозні наслідки для постраждалих, які часто залишаються незахищеними в умовах збройних конфліктів. Це визначає необхідність створення чіткої системи правового реагування на такі злочини.

Історичний розвиток міжнародного кримінального права демонструє поступову еволюцію підходів до переслідування воєнних злочинців. Від перших спроб після Першої світової війни до утворення Нюрнберзького та Токійського трибуналів після Другої світової війни, міжнародна спільнота прагнула встановити відповідальність за скоєні злочини. Ці процеси стали основою для подальшого розвитку системи міжнародного правосуддя, що охоплює індивідуальну відповідальність та створення постійних міжнародних судових інституцій.

Сучасні механізми притягнення до відповідальності, включаючи МКС, трибунали та національні суди, відіграють важливу роль у забезпеченні справедливості. МКС є першим постійним міжнародним судом, здатним розслідувати серйозні злочини, такі як воєнні злочини, геноцид, злочини проти людяності та злочини агресії. Він став одним із найефективніших інструментів у боротьбі проти безкарності на глобальному рівні. Проте його робота стикається з низкою викликів, зокрема відсутністю універсальної

юрисдикції через те, що деякі країни відмовляються ратифікувати Римський статут. Крім того, існують політичні перешкоди, що можуть блокувати судові процеси та перешкоджати справедливості.

Окрім міжнародних механізмів, національні суди також відіграють ключову роль у переслідуванні воєнних злочинців. Використання принципу універсальної юрисдикції дозволяє судити злочинців, незалежно від їхньої національності чи місця скоєння злочину. Це розширює можливості для правосуддя на глобальному рівні та робить переслідування за воєнні злочини більш реальним, навіть у випадках, коли країна-винуватичка не здатна або не бажає проводити розслідування.

Незважаючи на прогрес, міжнародна система правосуддя зазнає низки викликів. Політичні бар'єри, втручання та вплив на судові процеси часто стають на заваді досягненню справедливості. Країни, що мають політичну вагу на міжнародній арені, можуть використовувати своє становище для блокування розслідувань і переслідувань. Це підриває довіру до міжнародного правосуддя і створює враження про наявність подвійних стандартів. Крім того, складнощі збирання доказів у зонах конфлікту та нестача ресурсів для ефективного розслідування воєнних злочинців залишають багато винуватців безкарними.

Ще одним значним викликом є слабкість захисту жертв воєнних злочинів. Хоча міжнародне право надає їм певні гарантії, на практиці реалізація цих прав часто ускладнюється. Жертви часто стикаються з браком доступу до пра-

вової допомоги та підтримки, що поглиблює їхню вразливість. Тому однією з пріоритетних задач для міжнародної спільноти залишається покращення системи захисту прав жертв і забезпечення їхньої участі в судових процесах.

Нарешті, сучасні технології, такі як використання супутникових зображень і цифрових доказів, відкривають нові можливості для документування та розслідування воєнних злочинів. Це дозволяє швидше реагувати на порушення та збирати докази, які можуть бути використані в суді. Водночас розвиток технологій також вимагає вдосконалення правових процедур, щоб забезпечити їхню легітимність та автентичність у правозастосувальному процесі.

У підсумку, відповідальність за скоєння воєнних злочинів є однією з ключових тем міжнародного права, що вимагає постійної уваги міжнародної спільноти. Сучасна система правосуддя пройшла складний шлях становлення, від історичних прецедентів до створення постійних судових органів, таких як Міжнародний кримінальний суд. Проте вона стикається з численними викликами, що потребують вирішення для забезпечення реальної справедливості та непокараності за найтяжчі злочини. Міжнародне співтовариство має посилювати механізми правозастосування, сприяти зміцненню незалежності судових органів та забезпечувати жертвам воєнних злочинів доступ до правосуддя і підтримки. Тільки так можна забезпечити ефективну боротьбу з безкарністю та встановити справедливість на глобальному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Збірник основних джерел міжнародного гуманітарного права, що застосовуються у міжнародному збройному конфлікті, спровокованому збройною агресією російської федерації / Київ; Одеса : Фенікс, 2023. 552 с.
2. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155#Text. (дата звернення: 03.10.2024).
3. Міжнародне гуманітарне право: Женевські конвенції та їх тлумачення. К.: Наукова думка, 2020. 320 с.
4. Іваненко, С. В. Міжнародне кримінальне право: підручник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2019. 412 с.
5. Остром, Г. Історія міжнародного правосуддя. Одеса: Пальміра, 2021. 285 с.
6. Семенюк, І. Воєнні злочини та міжнародне правосуддя. Харків: Право, 2020. 230 с.
7. Лейпцизький процес: міжнародний досвід покарання за воєнні злочини. Вінниця: Вінницький національний університет, 2021. 190 с.
8. Нюрнберзький процес: Вибрані рішення. К.: Алерта, 2022. 250 с.
9. Степаненко, О. Міжнародне право в контексті покарання за воєнні злочини. Дніпро: Видавництво ДДУ, 2020. 345 с.
10. Токійський процес: історія та сучасні уроки. Суми: Університет СумДУ, 2021. 310 с.
11. Міжнародний кримінальний трибунал для колишньої Югославії. К.: Юрінком Інтер, 2022. 215 с.
12. Головка, А. Воєнні злочини у колишній Югославії. Запоріжжя: Поліграф, 2020. 170 с.
13. Міжнародний кримінальний трибунал для Руанди: матеріали. Тернопіль: Видавництво ТНПУ, 2021. 190 с.
14. Римський статут і Міжнародний кримінальний суд: монографія / Під ред. В. Бабенко. К.: Атіка, 2022. 420 с.
15. Римський статут Міжнародного кримінального суду. Міжнародний документ від 17.07.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text. (Дата звернення 03.10.2024).
16. Лебедев, М. Універсальна юрисдикція та переслідування за воєнні злочини. Київ: Видавництво КНУ, 2021. 350 с.
17. Human Rights Watch. World Report 2022. New York: HRW, 2022.
18. Спеціальний суд для Сьєрра-Леоне: історія та уроки. К.: Атіка, 2021. 245 с.
19. Гончар, В. Використання новітніх технологій у розслідуванні воєнних злочинів. К.: Видавництво НаУКМА, 2021. 310 с.
20. Петрова, Н. Воєнні злочини та сучасні виклики міжнародного права. Хмельницький: Університет Поділля, 2021. 370 с.
21. Лебедев, М. Політичні бар'єри у правозастосуванні за воєнні злочини. Київ: Видавництво КНУ, 2021. 290 с.
22. Головка, А. Проблеми захисту жертв воєнних злочинів. Запоріжжя: Поліграф, 2020. 190 с.